

צורבא הדף היומי

הרב יהודה זולדן

גיליון מס' 53

מסכת פסחים דפים קכ-קכא; שקלים ב-ו

ח'-י"ד ניסן, פרשת צו, תשפ"א

מצה וסוכה – לילה ראשון חובה, ימים אחרים רשות

(פסחים קכ ע"א)

בעת שאוכלין מצה בלילה הראשון מברכים ברכת הנהנין "המוציא לחם מן הארץ", ואחר כך ברכת המצות "על אכילת מצה". ראשונים עסקו בשאלה, כשם שמברכים על המצווה לישב בסוכה במשך שבעת הימים עם זאת שהמצווה לישב בסוכה היא רק בלילה הראשון, אם כן יש לברך גם כשאוכלים מצה במשך ימי החג.

א. מצה בליל הסדר "הכתוב קבעו חובה"

פסחים קכ ע"א

אמר רבא: מצה בזמן הזה דאורייתא...

תניא כוותיה דרבא: "ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת לה' אלהיך" (דברים טז, ח), מה שביעי רשות - אף ששת ימים רשות.

מאי טעמא? הוי דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד, לא ללמד על עצמו יצא, אלא ללמד על הכלל כולו יצא.

יכול אף לילה הראשון רשות? תלמוד לומר "על מצת ומררים יאכלהו" (במדבר ט, יא). אין לי אלא בזמן שבית המקדש קיים, בזמן שאין בית המקדש קיים, מנין? תלמוד לומר: "בערב תאכלו מצות" (שמות יב, יח) - הכתוב קבעו חובה.

מדוע לא מברכים על המצה במשך כל ימי החג?

הרב זרחיה הלוי, המאור הקטן, פסחים כו ע"ב בדפי הר"ף

ויש ששואלין, באכילת מצה מה טעם אין אנו מברכים עליה כל שבעה כמו שמברכים על הסוכה כל שבעה, דהא גמרינן מהדדי שלילה הראשון חובה, מכאן ואילך רשות, בין במצה בין בסוכה כדאיתא בפרק הישן [סוכה כז ע"א]? ויש להשיב: לפי שאדם יכול בשאר ימים לעמוד בלא אכילת מצה, ויהיה ניזון באורז ודוחן וכל מיני פירות. מה שאין כן בסוכה, שאין יכול לעמוד בלא שינה ג' ימים (גדרים טו ע"א; שבועות כה ע"א) והוא חייב לישן בסוכה ולטייל בה. והיינו דאמרינן בשבת (קלא ע"ב) "מצה וכל מכשיריה דוחין את השבת דברי רבי אליעזר.

צורבא הדף היומי

מנא ליה לר' אליעזר הא, ...אי מסוכה מה לסוכה שכן נוהגת בלילות כבימים". זהו טעם שמברכין על הסוכה כל שבעה, ואין מברכין על מצה כל שבעה, וטעם נכון הוא.

המאירי כתב באופן דומה לבעל המאור והרחיב יותר:

הרב מנחם המאירי, בית הבחירה, פסחים קכ ע"א

מצה בזמן הזה לילה הראשון מן התורה... ודוקא לילה הראשון וכדכתיב "בערב תאכלו מצות" ומתוך כך אין מברכין עליה אלא לילה הראשון. ואף על פי שבסוכה אין חיובה גם כן אלא לילה הראשונה בלבד ואעפ"כ מברכין עליה כל שבעה? פי' בו שברכת סוכה אינה על האכילה אלא על העיכוב, והרי השינה מכלל חובות שבה, ואי אפשר בלא שינה ונמצאת על כל פנים חובה. אבל מצה אפשר בבצקות של עכו"ם וסופגנין ודובשנין כל שבעה. תירצנוה בפנים אחרות במסכת סוכה.

הרב מנחם המאירי, בית הבחירה סוכה כז ע"א

ויש מפרשים בטעם זה שהמצה כשאוכלה כל שבעה אינו אוכל ממנה לשם חובה, אלא להשביע רעבונו ואינו אוכל ממנה אלא מפני שאי אפשר לו בחמץ, והרי זה כאוכל בהמה טהורה מפני שאי אפשר לו בטמאה. אבל ישיבת סוכה אינו אלא לקיים המצוה שהרי אי אפשר לו בלא ישיבה ושינה וחיובם בסוכה, והלכך מברך עליה כל שבעה. וכשתדקדק בדבר יפה הכל ענין אחד.

- הסבר את תשובותיהם של הרז"ה והמאירי לשאלה מדוע לא מברכים על המצה במשך כל ימי החג, ואילו על סוכה מברכים במשך שבעת ימי החג?

הרשב"א, שר"ת הרשב"א חלק ג סימן רפז

וזה אשר השבתי שהתורה אמרה "בסכות תשבו שבעת ימים", ואמרו רבותינו ז"ל "תשבו" כעין תדורו, ולפיכך כשהוא צריך לסעוד סעודה או לישן צריך לסעוד ולישן שם, אבל כל שאינו סועד ואפילו אוכל פירות בעלמא אינו חייב על כל פנים לסעוד שם. ...וכן אם היה אפשר לו שלא לישן לא היה מחוייב על כל פנים ליכנס בסכה ולישן. והגע עצמך הרי שהוצרך לדבר מצוה כל הימים או שהיה הולך בדרך ונפטר מן הסכה ויום אחרון של חג חזר ויכול לעמוד בלא סעודה ובלא שינה אין אנו מחייבין אותו לסעוד ולישן כדי לקיים מצות סוכה שלא חייבתו התורה בכך.

אלא אני אומר שמצות אכילת מצה אינה אלא לילה ראשונה. ואפילו רצה לאכול פת, ואפילו אותה לילה עצמו, אינו חייב לאכול מצה משומרת, שלא חייבתו תורה אלא לאכול כזית מצה, ואחר כך בין יאכל מצה משומרת בין לא יאכל מצה שאינה משומרת, רשאי. אבל בסכה כל שאוכל פת וכל שהוא ישן, מחוייב לאכול ולישן בסוכה ד"תשבו" כעין תדורו אמר רחמנא, והילכך כל שהוא אוכל או ישן חייבתו תורה להיות בסכה, ולפיכך מברך בשאר הימים כבלילה הראשון.

- הסבר את תשובתו של הרשב"א לשאלה מדוע לא מברכים על המצה במשך כל ימי החג, ואילו על סוכה מברכים במשך שבעת ימי החג?

צורבא הדף היומי

נראה להסביר את דברי הרמב"ם על בסיס דברי הרשב"א. הרמב"ם לא עסק באופן ברור בשאלה ששאלו בראשונים, אך מתוך דבריו ניתן להבין מה תהיה תשובתו.

רמב"ם, ספר המצוות מצות עשה קנח

שצונו לאכול מצה בליל חמשה עשר מניסן... והוא אמרו יתעלה (בא יב) "בערב תאכלו מצות" (שמות יב, יח). ובביאור אמרו (פסחי' קכ א מכיל') " 'בערב תאכלו מצות' - הכתוב קבעו חובה". וכבר התבאר בפסחים (כח ב) שאכילת מצה בלילה הראשון חובה, מכאן ואילך רשות.

רמב"ם הלכות חמץ ומצה ו, א

מצות עשה מן התורה לאכול מצה בליל חמשה עשר שנאמר "בערב תאכלו מצות" (שמות יב, יח)... ומצותה כל הלילה. אבל בשאר הרגל אכילת מצה רשות. רצה אוכל מצה, רצה אוכל אורז או דוחן או קליות או פירות, אבל בליל חמשה עשר בלבד חובה, ומשאכל כזית יצא ידי חובתו.

בנוגע למצוות הישיבה בסוכה כתב הרמב"ם.

רמב"ם, הלכות סוכה ו, ו-ז

ו. אוכלין ושותין וישנין בסוכה כל שבעה בין ביום בין בלילה, ואסור לאכול סעודה חוץ לסוכה כל שבעה אלא אם כן אכל אכילת עראי כביצה או פחות או יתר מעט. ואין ישנין חוץ לסוכה אפילו שינת עראי. ומותר לשתות מים ולאכול פירות חוץ לסוכה, ומי שיחמיר על עצמו ולא ישתה חוץ לסוכה אפילו מים הרי זה משובח.

ז. אכילה בלילי יום טוב הראשון בסוכה חובה, אפילו אכל כזית פת יצא ידי חובתו, מכאן ואילך רשות, רצה לאכול סעודה סועד בסוכה, רצה אינו אוכל כל שבעה אלא פירות או קליות חוץ לסוכה אוכל, כדין אכילת מצה בפסח.

- הסבר את דברי הרמב"ם בהלכות חמץ ומצה ובהלכות סוכה על בסיס דברי הרשב"א, ומה תשובת הרמב"ם לשאלה מדוע לא מברכים על המצה במשך כל ימי החג, ואילו על סוכה מברכים במשך שבעת ימי החג?

הרב אליעזר מנחם מן שך, הסביר את הרמב"ם על בסיס הראיה שהביא בעל המאור (פסחים כו ע"ב בדפי הרי"ף) מהגמרא בשבת (קלא ע"ב).

הרב אליעזר מנחם מן שך, אבי עזרי, הל' סוכה ו, ה

וביאור ראייתו ממה שמפורש בגמרא שאין ללמוד ממצה מסוכה על מכשירין שדוחה שבת מסוכה שר' אליעזר סובר שמכשירים דוחה שבת. ופריך ומה לסוכה שנוהגת בלילות כבימים, וע"ש ברש"י ובתוס' שהכוונה שמצה, המצווה היא רק על לילה ראשונה, אבל סוכה כל שבעה צריך סוכה. ואף שגם סוכה כל שבעה אם רצה אוכל ואם רצה אינו אוכל, ועל כרחך שמכל מקום כשאוכל בסוכה מצוות עשה יש כאן ומברך עליה. מה שאין כן מצה, אף שאסור לאכול חמץ כל שבעה, מכל מקום אין קיום מצות עשה על אכילת מצה כל שבעה ואין מברך עליה. וזוהי ראייה חזקה שאין להשיב עליה. ואף לשיטתו של הגר"א שהביאו שיש מצוה לאכול מצה כל שבעה, אבל אין קיום מצוות עשה באכילתו אלא מצוה בעלמא, מה שאין כן בסוכה יש קיום מצוות עשה באכילתו בסוכה כל שבעה. ואם כן לשון הרמב"ם כאן קצת צריך עיון שמדמי מצה לסוכה.

צורבא הדף היומי

ואולי אפשר לומר עוד סברא לחלק בין סוכה למצה, שבפסח שאסרו חמץ הרי חמץ הוא אוכל האסור כמו נבלות וטרפות, וכמו בכל השנה שאוכל אוכל הכשר אין לברך מה שלא אוכל נבלות וטרפות, כן אין לברך כשאוכל מצה ולא אוכל חמץ ואין כאן מצוות עשה. מה שאין כן בסוכה הלא הוא הכל הוא אוכל כשר, ובכל מקום שהוא אוכל מותר לאכול, אלא שיש מצוה לאכול בסוכה, ועל כן שפיר חשיבא למצווה ומברכין עליה.

יש להעיר שהרמב"ם לא התייחס לכך שאוכלים מצה בפסח כי אי אפשר לאכול חמץ, ושאכילת מצה בימי הפסח היא תחליף למאכל אסור. זה לא העניין. ההבדל הוא בכך שחובת כזית מצה היא רק בליל הסדר, ובשאר הימים אין מצוה כלל לאכול מצה, ובסוכות יש חובה לאכול כזית פת בסוכה בלילה הראשון ובשאר הימים אין חובה ליזום ולאכול סעודת קבע בסוכה, אבל מי שאוכל סעודת קבע בסוכה, עליו לאוכלה בסוכה, ובכך הוא מקיים מצווה ועל כן הוא מברך עליה.

על שאלת הרב שך בסוף דבריו שכתב "לשון הרמב"ם כאן קצת צריך עיון שמדמי מצה לסוכה", יש להשיב שכוונת הרמב"ם היתה לומר שכשם שאין חובה לאכול מצה בשאר ימי הפסח ואפשר לאכול מאכלים אחרים, כך גם אין חובה לאכול סעודת קבע בסוכה בשאר הימים, אך כפי שהוא כתב קודם לכן מי שאוכל סעודת קבע בימי סוכות עליו לאכול בסוכה ובכך הוא מקיים מצווה. ההשוואה בין מצה לסוכה היא עובדתית לא מבחינת הדין.

הרא"ם שך הזכיר את הנהגת הגר"א.

מעשה רב – הנהגות הגר"א, הלכות פסח אות קפה

"שבעת ימים תאכל מצות" כל שבעה מצוה ואינו קורא לה רשות אלא לגבי לילה ראשונה שהיא חובה, ומצוה לגבי חובה רשות קרי לה אעפ"כ מצוה מדאורייתא הוא. ...והיה מחבב מאד מצות אכילת מצה כל שבעה. וביום טוב אחרון היה אוכל סעודה שלישית אף על פי שלא היה אוכל שלש סעודות בשאר יום טוב, מפני חביבת מצות אכילת מצה שזמנו הולך לו.

לפי המסופר כאן, לא כתוב שהגר"א בירך על המצה, אלא שהיה מחבב לאכול מצה במשך כל שבעת הימים. החידוש בדבריו הוא שדברי הגמרא שאר הימים הם רשות, זה ביחס לחובה, אך בודאי שמקיימים מצווה. לפי הגר"א יוצא שאין הבדל בין מצה לסוכה בשאר ימי החג. אין חובה לאכול מצה בשאר ימי החג ואין חובה לאכול פת בסוכה בשאר ימי החג, אך כשאוכלים מצה בשאר ימי החג, וכשאוכלים פת בסוכה בשאר ימי החג, מקיימים מצווה. (הנצי"ב, שו"ת משיב דבר, סי' עז, עסק בדברי הגר"א הללו, וכתב שיש מקום להסתפק אם אדם בירך בשאר הימים "על אכילת מצה" האם זו ברכה לבטלה).

המשנה ברורה (סימן תעה ס"ק מה) כתב שע"פ הגר"א יש מצוה לאכול מצה במשך כל ימי החג, אלא שזה לא חובה. בנוגע לאכילת פת בסוכה כתב המשנה ברורה כך.

הרב ישראל מאיר הכהן מראדין, משנה ברורה, סימן תרלט ס"ק כד

נסתפקתי לפי מה שידוע דעת הגר"א דמצוה לאכול מצה כל שבעת ימי פסח כפשטיה דקרא "שבעת ימים תאכלו מצות", אלא דמצוות עשה הוא רק בערב, מה שאין כן אחר כך הוא רק

צורבא הדף היומי

מצוה בעלמא. אפשר דהוא הדין הכא מצוה לכתחלה לאכול פת כל ז' ימים ולברך לישב בסוכה.

נראה להשיב שכאמור, רק בליל הסדר חובה לאכול מצה, ורק בליל הסדר מברכים "על אכילת מצה". בשאר הימים התורה לא ציוותה לאכול מצה. אפשר לאכול מאכלים אחרים. הגר"א חידש ש"ששה ימים רשות" שנאמרו בנוגע למצה הכוונה היא שזה לא חובה, אך האוכל מצה בשאר הימים מקיים מצווה. בנוגע לסוכה אין זה כך. הברכה היא "לישב בסוכה", הברכה היא לא על הפת והסעודה שנאכלת בסוכה, אלא על ההימצאות והשהות בסוכה. בסוכה גם אוכלים, שותים, ישנים, לומדים ועוד. זה הבית הקבוע במשך שבעה ימים. כך מקיימים מצוות סוכה. רק בליל יום טוב ראשון יש חובה ליזום ולאכול כזית פת בסוכה, אך חובה זו לא קשורה לברכה "לישב בסוכה". גם מי ששהה בסוכה בלילה הראשון ומסיבה כלשהי לא אכל בה, צריך לברך "לישב בסוכה" והוא אף קיים את המצווה לשבת בסוכה, אלא שהוא לא קיים את החובה באופן מלא כי הוא לא אכל בסוכה.

צורבא הדף היומי

הלכה למעשה

הרב עובדיה יוסף, שו"ת יחוה דעת חלק א סימן כב

שאלה: הנוהגים לברך על המצה בסעודות של שבעת ימי הפסח, נוסף על ברכת המוציא, אשר קדשנו במצותיו וצונו על אכילת מצה, האם יש להם על מה שיסמוכו, או יש בזה איסור ברכה לבטלה, וצריכים לבטל מנהגם?

תשובה: רבנו זרחיה הלוי בעל המאור (בסוף מסכת פסחים) כתב.... ומשמע מסגנון קושיתו שיש מצוה באכילת מצה כל שבעת ימי הפסח, כדין האכילה בסוכה, ומה שאמרו שבלילה הראשון חובה ומכאן ואילך רשות, לאו דוקא רשות לגמרי, אלא כעין מ"ש התוס' יומא (פז ע"ב), בדין תפלת ערבית רשות, שזהו רק לגבי מצוה אחרת שהיא עוברת, אבל בחנם אין לבטלה, שהרי יעקב אבינו תיקן תפלת ערבית, ולא תיקנה לבטלה, ועוד, שכיון שכנגד הקטרת איברים ופדרים היא, אף על פי שאין הקטרתם מעכבת מכל מקום מצוה להקטירם, ולכן גם תפלת ערבית מצוה ע"כ. (וכן כתב הרא"ש ברכות ריש פרק תפלת השחר). ...וכן כתב בשו"ת אבני נזר (סי' שע"ז) להוכיח כן מקושית רבינו זרחיה בעל המאור הנ"ל. ואמנם בספר המכתם (סוכה כ"ז ע"א), ובארחות חיים (הלכות סוכה אות ל"ו), כתבו לתרץ בשם רבינו שמואל שקלי. על קושית בעל המאור הנ"ל, שבמצה אין אכילתה בשאר ימי הפסח לשם מצות מצה, אלא לפי שאינו רשאי לאכול חמץ, משביע עצמו באכילת מצה, ודומה למי שאוכל בשר בהמה טהורה, לפי שאינו רשאי לאכול בשר בהמה טמאה, שאינו מברך אשר קדשנו במצותיו וצונו לאכול בשר בהמה טהורה, אבל הישיבה בסוכה בודאי שאינה לצורך גופו אלא לקיום המצוה בלבד, לפיכך צריך לברך לישוב בסוכה ע"כ. ולפי זה נראה שאין כל מצוה באכילת מצה בשאר ימי הפסח, והרי הוא כמי שאוכל בשר מבהמה טהורה, ולא יותר. וכן מבואר במגן אברהם (ס"ס = סוף סימן = תרל"ט) בשם מהר"ל. נמצא שדבר זה שנוי במחלוקת הראשונים הנ"ל. וראה בברכי יוסף (סי' תע"ה אות ו'). ובשו"ת בנין ציון החדשות (סי' מ"ו) ע"ש. ובספר מעשה

רב (סי' קפ"א) כתב, שהגר"א היה מחבב מאד מצות אכילת מצה כל שבעת ימי הפסח, וכמו שכתוב שבעת ימים מצות תאכלו, ומה שנקראת רשות, זהו רק לגבי אכילת מצה בלילה הראשון שהיא חובה, ומצוה לגבי חובה קורא לה רשות, אבל מכל מקום היא מצות עשה מן התורה ע"כ. וכן כתב בספר הכתב והקבלה (דברים ט"ז, ח) בשם הגר"א. וכתב לסייעו מהגמ' במס' פסחים (כח ע"ב). ע"ש. וראה עוד במאירי (פסחים צ"א ע"ב וקכ ע"א, וסוכה כז ע"א). ובתשובת הריב"ש (סי' קנ"ט). ובספר הרוקח (סי' רצ"א). ובפירושו הר"א אבן עזרא (שמות י"ב, ט"ו). ובפני יהושע בחידושו לפסחים (כח ע"ב) ודו"ק.

אולם נראה שלכל הדעות אין לברך על המצה בשאר ימי הפסח, שאינה מצוה גמורה כדי לקבוע ברכה עליה. וכמו שכתב לנכון בשו"ת חתם סופר (חלק יורה דעה סי' קצ"א). ואמנם הרה"ג ר' יצחק פלאגי' בספר יפה ללב ח"ב (סי' תע"ה סק"ז) כתב, שלפי מה שכתב המגן אברהם (סי' ל"א סק"ג), שמה שאמרו אין מניחים תפילין בחול המועד, משום שהם עצמם אות, בפסח אכילת מצה, ובחג הסוכות ישיבה בסוכה. משמע שאכילת מצה היא חיוב בכל

צורבא הדף היומי

שבעת ימי הפסח, כמו הנחת תפילין בחול. א"כ יש לברך על אכילת מצה בכל יום משבעת ימי הפסח כמו על ישיבת סוכה, וכדרך שמברכים על התפילין בזמן הנחתם בכל יום. אלא שהארוחות חיים והכל בו והאחרונים כתבו טעמים למה אין לברך כל שבעת ימי הפסח על אכילת מצה ע"כ. והנה הטעם שכתב המגן אברהם (סי' קל"א סק"ג), הנ"ל כן כתב המעשה רב (סי' קפ"א) בשם רש"י. אולם בלשון התוספות (מנחות לו ע"ב ד"ה יצאו, ועירובין צו ע"א ד"ה ימים) כתוב: שהאות בפסח ע"י מניעת אכילת חמץ. וכ"כ בפסקי הרא"ש (הלכות תפילין סי' ט"ז). ובחידושי הריטב"א (מועד קטן יט ע"א, ועירובין צו ע"א). ועל כל פנים אין לנו להוציא מכאן מסקנא לברך על אכילת מצה בשאר ימי הפסח, הואיל ואינה מצוה חיובית. ואף המהר"י פלאגי עצמו נסוג אחר בסוף דבריו ביפה ללב הנ"ל, ע"פ דברי הראשונים שפשוט להם שאין לברך על אכילת מצה בשאר ימי הפסח. וראה בשדי חמד (מערכת חמץ ומצה סי' י"ד אות י'), שהביא דברי היפה ללב, שמזה יש להמליץ בעד הנוהגים לברך כל שבעה, ודחה דבריו. והביא בשם גאוני דורו (ומכללם הגאון ר' שלמה הכהן מוילנא), שהסכימו עמו שיש לבטל מנהג המברכים על אכילת מצה בשאר ימי הפסח, שיש בזה איסור ברכה לבטלה ע"ש. וכן כתב הגאון משאוול בשו"ת זכר יהוסף (סי' קע"ח) ע"ש. ואף על פי שהגאון הנצ"ב בשו"ת משיב דבר (חיו"ד סי' ע"ז) נסתפק אודות מי שמברך על אכילת מצה בכל ימי הפסח, אם יש בזה איסור ברכה לבטלה לפי דעת הגר"א שיש מצוה באכילת מצה כל שבעה ע"ש. מכל מקום נראה שהעיקר להלכה שאסור לברך, כי לא יהיה אלא ספק, והרי קיימא לן ספק ברכות להקל. ומכל שכן, שכן מפורש בראשונים ובאחרונים הנ"ל. וכן העלה בשו"ת דברי מלכיאל חלק ה' (סי' ק"ד), שהנוהגים לברך על אכילת מצה גם בשאר ימי הפסח, הרי הם נושאים שם שמים לבטלה, וכמ"ש בברכות (לג ע"א) כל המברך ברכה שאינה צריכה עובר על לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא. ואפי' לדברי הגר"א שיש מצוה באכילת מצה כל שבעה, מכל מקום אינה מצוה גמורה לברך עליה. לפיכך צריך לבטל מנהגם. ע"כ. גם בשו"ת מהרש"ם ח"א (סי' ר"ט) כתב, אודות מה שנהגו איזה כת חסידים על פי הנהגת אחד המכונה בשם צדיק, לברך בכל שבעת ימי הפסח על אכילת מצה, הנה במעשה רב בשם הגר"א מבואר שבכל ז' ימים יש מצוה באכילת מצה, אולם בשו"ת חתם סופר חיו"ד סי' קצ"א ג"כ הביא בשם החזקוני שיש

מצוה באכילת מצה כל שבעה, וכתב שאף על פי כן הואיל ואינה מצוה גמורה (בתורת חובה), אין לברך עליה. ושכן העלה השדי חמד (הנ"ל). ולכן אותם חסידים ורבים אין רוח חכמים נוחה מהם, כי נוסף על איסור ברכה לבטלה, יש איסור הפסק בין ברכת המוציא לאכילה, והרי הם אוכלים בלי ברכה. ויש לבטל מנהגם ע"כ. וכן עיקר להלכה ולמעשה, שיש למחות באלה שנוהגים לברך על אכילת מצה בשאר ימי הפסח. ולמוכיחים ינעם ועליהם תבוא ברכת טוב.

צורבא הדף היומי

אמונה

חזקוני שמות יב, יח

יש לך דברים שמקבלים שכר בעשייתם ועונש כשאינ עושים אותם כגון מצה בלילה הראשון ויש לך דברים שאין מקבלים שכר בעשייתם ועונש כשאינ עושים אותם כגון מצה מליל ראשון ואילך. ומ"מ מצות, "שבעת ימים מצות תאכלו" כתיב, כלומר אם אכל מצה כל שבעת הימים קיים הפסוק זה של "שבעת ימים מצות תאכלו". לילות מנין? כלומר אם אכל כל שבעת הלילות מצה מנין שקיים את הפסוק? ת"ל "עד יום האחד ועשרים" מכל מקום. "מיום הראשון עד יום השביעי" לא קאי אלא א"כ כל אוכל חמץ... עד יום האחד ועשרים" שלא תאמר שבעת הימים שצוה הקדוש ברוך הוא לאכול בהם מצה אין קפידא לעשותן בסוף החודש או סירוגין ת"ל "בראשון בארבעה עשר יום לחדש בערב תאכלו מצות עד יום האחד ועשרים לחדש בערב".

מהר"ל, גבורות ה' פרק לז

ואין המצוה לאכול מצות כל ז' ימים, אלא שלא לאכול חמץ, כי מאחר שהמצה מורה על החירות, ולפיכך יש לאכול מצה בליל ט"ו, אבל מה שהיתה היציאה נמשכת עד היום השביעי, דבר זה נמשך מן יציאה הראשונה... אבל אסור לאכול חמץ, דסוף סוף היה תמיד יציאה לחירות עד יום השביעי. ואין להקשות כיון שנתן הטעם למצה מפני שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ, וזה ביום היה, שהרי ביום יצאו ישראל ממצרים, ואם כן למה מחוייבים לאכול מצה בלילה? שאין זה קשיא, כי המצרים היו ממהרים לשלחם, ומה שהיו ממהרים לשלחם היה בלילה דוקא, רק ביום יצאו, לפיכך אכילת מצה על שם "כי בחפזון יצאת" ראוי לאכול בלילה ולא ביום, וכל דבר שתלה בנס היה בלילה ולא ביום, לפי שהלילה מיוחד לנסים ונפלאות...